Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

8. rujna 2026.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktive 77/187/EEZ i 2001/23/EZ – Prijenos poduzeća – Zaštita prava zaposlenika – Članak 1. stavak 1. i članak 3. stavak 1. – Obveza upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. trećeg stavka UFEU-a – Odgovornost države članice za štetu prouzročenu pojedincima povredama prava Unije koje joj se mogu pripisati – Povrede koje se mogu pripisati nacionalnom sudu protiv čijih odluka prema nacionalnom pravu nema pravnog lijeka – Uzimanje u obzir sudske prakse Suda koja postoji na dan donošenja odluke toga suda za koju se tvrdi da je prouzročila takvu štetu”

U predmetu C-293/24,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud, Portugal), odlukom od 13. ožujka 2024., koju je Sud zaprimio 23. travnja 2024., u postupku

João Filipe Ferreira da Silva e Brito i dr.

protiv

Estado português,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: K. Lenaerts, predsjednik, T. von Danwitz, potpredsjednik, F. Biltgen, K. Jürimäe, M. L. Arastey Sahún, J. Passer i F. Schalin, predsjednici vijeća, S. Rodin, E. Regan, D. Gratsias, M. Gavalec (izvjestitelj), Z. Csehi, S. Gervasoni, N. Fenger i R. Frendo, suci,

nezavisna odvjetnica: T. Ćapeta,

tajnik: L. Carrasco Marco, administratorica,

uzimajući u obzir pisani dio postupka i nakon rasprave održane 16. lipnja 2025.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za J. F. Ferreiru da Silvu e Britu i dr., J. L. da Cruz Vilaça, I. Domingues Alves, M. Martins Pereira i T. Santos Silva, *advogados*,

* Jezik postupka: portugalski

– za portugalsku vladu, P. Barros da Costa, J. Castello-Branco, C. Freire, S. Leite i A. Pimenta, u svojstvu agenata,

– za njemačku vladu, J. Möller i R. Kanitz, u svojstvu agenata,

– za španjolsku vladu, A. Gavela Llopis, u svojstvu agenta,

– za Europsku komisiju, M. Afonso, S. Delaude i P. Van Nuffel, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 30. listopada 2025.,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 3. stavka 1. Direktive Vijeća 77/187/EEZ od 14. veljače 1977. o usklađivanju zakonodavstava država članica u odnosu na zaštitu prava zaposlenika kod prijenosa poduzeća, pogona ili dijelova pogona (SL 1977., L 61, str. 26.), članka 1. stavka 1. Direktive Vijeća 2001/23/EZ od 12. ožujka 2001. o usklađivanju zakonodavstava država članica u odnosu na zaštitu prava zaposlenika kod prijenosa poduzeća, pogona ili dijelova poduzeća ili pogona (SL 2001., L 82, str. 16.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 3., str. 151.) i članka 267. trećeg stavka UFEU-a.

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Joãoa Filipea Ferreire da Silve e Brita i drugih bivših zaposlenika zračnog prijevoznika Air Atlantis S. A. (u daljnjem tekstu: AIA) i Estado português (Portugalska Država) radi naknade štete koja im je prouzročena povredom prava Unije koju je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud, Portugal) počinio u svojoj presudi od 25. veljače 2009. (u daljnjem tekstu: presuda od 25. veljače 2009.).

Pravni okvir

Pravo Unije

UFEU

3 Člankom 267. UFEU-a određuje se:

„Sud Europske unije nadležan je odlučivati o prethodnim pitanjima koja se tiču:

(a) tumačenja Ugovorâ;

(b) valjanosti i tumačenja akata institucija, tijelâ, uredâ ili agencija Unije.

Ako se takvo pitanje pojavi pred bilo kojim sudom države članice, taj sud može, ako smatra da je odluka o tom pitanju potrebna da bi mogao donijeti presudu, zatražiti od Suda da o tome odluči.

Ako se takvo pitanje pojavi u predmetu koji je u tijeku pred sudom neke države članice, protiv čijih odluka prema nacionalnom pravu nema pravnog lijeka, taj je sud dužan uputiti to pitanje Sudu.

[…]”

Direktiva 77/187

4 U uvodnoj izjavi 2. Direktive 77/187 navodilo se da „treba osigurati zaštitu zaposlenika u slučaju promjene poslodavca, posebno kako bi se osigurala zaštita njihovih prava” [neslužbeni prijevod].

5 Člankom 1. te direktive određivalo se, u stavku 1.:

„Ova se Direktiva primjenjuje na prijenose poduzeća, pogona ili dijelova pogona na drugog poslodavca, koji su posljedica ugovornog prijenosa, pripajanja ili spajanja poduzeća.” [neslužbeni prijevod]

6 Člankom 3. navedene direktive u stavku 1. prvom podstavku predviđalo se:

„Prava i obveze prenositelja, koji na dan prijenosa u smislu članka 1. stavka 1. proizlaze iz postojećeg ugovora o radu ili radnog odnosa, na temelju takvog prijenosa prenose se na preuzimatelja.” [neslužbeni prijevod]

7 U skladu s člankom 4. stavkom 1. prvim podstavkom te direktive:

„Prijenos poduzeća, pogona ili dijela pogona sam po sebi prenositelju ili preuzimatelju ne daje temelje za otpuštanje s radnoga mjesta. Ova odredba ne sprečava moguća otpuštanja iz gospodarskih, tehničkih ili organizacijskih razloga, radi kojih su potrebne promjene u radnoj snazi.” [neslužbeni prijevod]

Direktiva 2001/23

8 Direktivom 2001/23 kodificirana je, s učinkom od 11. travnja 2001., Direktiva 77/187, kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 98/50/EZ od 29. lipnja 1998. (SL 1998., L 201, str. 88.).

9 Uvodne izjave 3. i 8. Direktive 2001/23 glase:

„(3) Treba osigurati zaštitu zaposlenika u slučaju promjene poslodavca, posebno kako bi se osigurala zaštita njihovih prava.

[…]

(8) Radi pravne sigurnosti i transparentnosti trebalo je pojasniti pravni koncept prijenosa s obzirom na sudsku praksu Suda. Takvo pojašnjenje nije promijenilo opseg Direktive 77/187/EEZ kako ga tumači Sud.”

10 Člankom 1. stavkom 1. točkama (a) i (b) te direktive određuje se:

„(a) Ova se Direktiva primjenjuje na svaki prijenos poduzeća, pogona ili dijela poduzeća ili pogona na drugog poslodavca, koji je posljedica ugovornog prijenosa, pripajanja ili spajanja poduzeća.

(b) Podložno podstavku (a) i sljedećim odredbama ovog članka, prijenosom se u smislu ove Direktive smatra prijenos gospodarskog subjekta koji zadržava svoj identitet, znači organizirano grupiranje resursa koje ima za cilj obavljanje gospodarske djelatnosti, bez obzira na to je li ta djelatnost glavna ili sporedna."

11 Članak 3. stavak 1. prvi podstavak navedene direktive glasi kako slijedi:

„Prava i obveze prenositelja, koj[i] na dan prijenosa proizlaze iz postojećeg ugovora o radu ili radnog odnosa, na temelju takvog prijenosa prenose se na preuzimatelja."

12 Člankom 4. stavkom 1. prvim podstavkom te direktive propisuje se:

„Prijenos poduzeća, pogona ili dijela poduzeća ili pogona sam po sebi prenositelju ili preuzimatelju ne daje temelje za otpuštanje s radnoga mjesta. Ova odredba ne sprečava moguća otpuštanja iz gospodarskih, tehničkih ili organizacijskih razloga, radi kojih su potrebne promjene u radnoj snazi."

Portugalsko pravo

13 Člankom 23. stavkom 3. Regimea jurídico da cessação do contrato individual de trabalho (Pravno uređenje prestanka pojedinačnog ugovora o radu), koji je odobren Decreto-Leijem n. 64-A/89 (Uredba sa zakonskom snagom br. 64-A/89) od 27. veljače 1989. (*Diário da República*, I. serija, br. 48, 2º Suplemento od 27. veljače 1989., u daljnjem tekstu: LCCT), propisivalo se:

„Ako radnik primi naknadu iz ovog članka, to znači da je prihvatio otkaz."

Glavni postupak i prethodna pitanja

14 Tužitelji iz glavnog postupka bivši su zaposlenici zračnog prijevoznika AIA. Njima su zbog prestanka poslovanja tog društva kolektivno otkazani ugovori o radu s učinkom od 30. travnja 1993.

15 Od 1. svibnja 1993. Transportes Aéreos Portugueses S. A. (u daljnjem tekstu: TAP) proveo je dio čarter-letova koje se AIA, čiji je bio glavni dioničar, obvezala obaviti za ljetnu sezonu 1993. Međunarodne udruge zračnog prometa (IATA), odnosno od 1. svibnja do 31. listopada 1993. Kako bi obavio te letove, TAP, koji do tada nije bio aktivan na tržištu čarter-letova, ponajprije je upotrebljavao četiri od osam zrakoplova kojima je upravljala AIA, kao i njezinu uredsku opremu i dio posuđa u zrakoplovima. Povremeno je upotrebljavao i vlastite zrakoplove i koristio se vlastitom posadom.

16 Prema navodima iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku, TAP-ova odluka o obavljanju tih letova imala je za cilj barem djelomično izbjeći plaćanje visokih odšteta predviđenih za slučaj neizvršenja ugovora sklopljenih između AIA-e i organizatora putovanja. Isto tako, s obzirom na to da je morao plaćati zakupninu za četiri zrakoplova koje je AIA zakupila, TAP je sklopio sporazum s predmetnim zakupodavcima kako bi upotrebljavao te zrakoplove.

17 Tužitelji iz glavnog postupka tvrde da su prihvatili naknadu zbog toga što je, prema njihovu mišljenju, AIA-in prestanak poslovanja bio neizbježan zbog liberalizacije međunarodnog zračnog prometa i opće krize uzrokovane Prvim zaljevskim ratom. Međutim, oni u trenutku otkaza nisu znali da će nakon raskida njihovih ugovora o radu TAP preuzeti dio AIA-ine opreme i nastaviti obavljati njezinu djelatnost čarter-letova.

18 Za to je nakon AIA-ina prestanka poslovanja TAP u svoj komercijalni odjel vratio dvoje zaposlenika koji su dotad bili upućeni u AIA-in komercijalni odjel te im je povjerio dužnosti u području čarter-letova za IATA-inu ljetnu sezonu 1993.

19 Usto je tijekom IATA-ine ljetne sezone 1994. TAP proveo čarter-letove koje nikada prije nije obavljao i koji su odgovarali rutama kojima je tradicionalno upravljala AIA.

20 Tijekom 1993. i 1994. tužitelji iz glavnog postupka pokrenuli su postupke pred Tribunalom do Trabalho de Lisboa (Radni sud u Lisabonu, Portugal) kako bi, među ostalim, osporili svoje kolektivno otkazivanje i zatražili povratak na posao unutar TAP-a. Tvrdili su da je njegova stvarna namjera bila preuzimanje AIA-inih djelatnosti na tržištu čarter-letova uz niže troškove, što obilježava prijenos pogona.

21 Presudom od 6. veljače 2007. taj je sud naložio TAP-u da tužitelje iz glavnog postupka vrati na posao i da im isplati naknadu štete.

22 Presudom od 16. siječnja 2008. Tribunal da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu, Portugal) preinačio je tu presudu smatrajući da je AIA-in prestanak poslovanja posljedica, među ostalim, njezinih loših rezultata i da je postupak likvidacije doveo do osipanja imovine poduzeća, tako da više ne postoji pogon koji se može prenijeti.

23 Taj je sud također smatrao da se prijenos određene AIA-ine imovine na TAP ne može kvalificirati prijenosom dijela pogona. Prema njegovu mišljenju, TAP je stekao samo izdvojene dijelove koji proizlaze iz AIA-ina ukidanja i koji nemaju vlastitu organizaciju karakterističnu za gospodarsku jedinicu koja može samostalno poslovati na tržištu. Usto, nijedan od tih dijelova nije odlučujući ili bitan za potporu djelatnosti čarter-letova koju TAP obavlja. Osim toga, TAP je tijekom IATA-ine ljetne sezone 1993. upotrebljavao vlastite zrakoplove za provedbu određenih letova koje se AIA obvezala obaviti. Stari AIA-ini zrakoplovi također su se upotrebljavali za obavljanje TAP-ovih redovnih letova do njihova povrata zakupodavcima.

24 Nadalje, iako se na prvi pogled moglo činiti da TAP nastavlja djelatnost koju je obavljala AIA, Tribunal da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu) odbio je to tumačenje. Kao prvo, zbog neizvršenja ugovora koje je AIA sklopila TAP bi bio izložen visokim odštetama. Kao drugo, TAP je sam mogao ispuniti ugovore koje je AIA sklopila. Kao treće, s obzirom na to da se TAP koristio vlastitim poduzećem kako bi sudjelovao na tržištu čarter-letova, ne može se utvrditi prijenos pogona. Kao četvrto, time što je tijekom 1994. upravljao čarter-letovima, TAP je nastojao osvojiti dio tržišta koji se oslobodio AIA-inim prestankom poslovanja, što ne može obilježavati prelazak AIA-ine klijentele TAP-u, to više što je takva klijentela vrlo nestabilna na tržištu čarter-letova. Kao peto, AIA-in pogon bio je povezan s neprenosivim odobrenjem za obavljanje letova, što onemogućava prijenos pogona.

25 Presudom od 25. veljače 2009. Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) odbio je reviziju koju su tužitelji iz glavnog postupka podnijeli protiv presude Tribunala da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu) od 16. siječnja 2008., smatrajući, s jedne strane, da nije došlo ni do kakvog prijenosa pogona u smislu Direktive 77/187 i, s druge strane, da nije potrebno uputiti Sudu zahtjev za prethodnu odluku.

26 Kao prvo, taj se sud složio s obrazloženjem Tribunala da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu), osim u pogledu važnosti pridanoj činjenici da je AIA-in pogon bio povezan s neprenosivim odobrenjem. Naime, budući da je sâm TAP bio nositelj odobrenja kojim mu se dopušta obavljanje redovnih i izvanrednih letova, činjenica da odobrenje kojim je AIA raspolagala za obavljanje čarter-letova nije bilo prenosivo ne sprečava TAP da obavlja tu djelatnost.

27 Međutim, prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, nakon likvidacije AIA-ine imovine u TAP-u nije postojao „nijedan gospodarski subjekt koji je samostalno bio izravno namijenjen nastavku djelatnosti čarter-letova kojom je prethodno upravljala AIA”.

28 Usto je TAP-u, kao glavnom AIA-inom vjerovniku, bilo u interesu da izvrši ugovore koje je AIA sklopila kako ne bi morao platiti visoke odštete koje su u njima predviđene za slučaj otkazivanja letova. Isto tako, sporazumom sklopljenim s AIA-inim likvidacijskim odborom i zakupodavcima radi prijenosa četiriju zrakoplova koje je potonje društvo uzelo u zakup nastojalo se ublažiti gubitke nastale zbog njegova prestanka poslovanja jer je TAP bio podzakupnik jednog od tih zrakoplova i jamac za zakup preostalih triju. Osim toga, navedeni zrakoplovi upotrebljavali su se jednako za redovne i izvanredne letove, prije nego što su po isteku ugovora između 1998. i 2000. vraćeni zakupodavcima. Te okolnosti stoga ne upućuju ni na kakvu namjeru da se preuzme AIA-ina čarter djelatnost i ne mogu potkrijepiti tvrdnju da je ta djelatnost samostalno razvijena unutar TAP-a.

29 Sud koji je uputio zahtjev potvrdio je u svojoj presudi od 25. veljače 2009. da je, kada je riječ o letovima obavljenima tijekom 1994., TAP samo nastojao osvojiti dio tržišta koji se oslobodio AIA-inom likvidacijom, što, prema sudskoj praksi Suda, ne omogućuje zaključak o prijenosu gospodarskog subjekta između tih dvaju društava.

30 Nadalje, irelevantna je predaja TAP-u AIA-ina posuđa u zrakoplovima i uredskog materijala, ne samo zato što je uzeta u obzir prilikom likvidacije nego i zato što nije dokazano da su to posuđe i taj materijal bili namijenjeni čarter djelatnosti. Stoga se ne može tvrditi da su oni dio organizirane cjeline dobara i osoba posebno namijenjene djelatnosti izvanrednih letova.

31 Naposljetku, nakon AIA-ina prestanka poslovanja, TAP je vratio na posao samo dva zaposlenika koji su dotad bili upućeni u AIA-in komercijalni odjel te im je povjerio jednake dužnosti unutar TAP-a.

32 Kao drugo, Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) u svojoj je presudi od 25. veljače 2009. zaključio da, uzimajući u obzir sadržaj direktiva 77/187 i 2001/23, njihovo tumačenje koje je dao Sud i obilježja glavnog postupka, Sudu nije potrebno uputiti zahtjev za prethodnu odluku. Prema mišljenju tog suda, obveza upućivanja zahtjeva, predviđena člankom 267. trećim stavkom UFEU-a, nije „apsolutna” i ne može se naložiti samo zato što stranke iz glavnog postupka traže pokretanje postupka pred Sudom jer bi se u protivnom prethodni postupak „pretvorio u pravno sredstvo koje im je stavljeno na raspolaganje”. Navodi da je Sud usto „sâm izričito priznao da ‚pravilna primjena prava Zajednice mora biti toliko očita da ne pobuđuje nikakvu razumnu sumnju o načinu rješavanja postavljenog pitanja’”.

33 Sud koji je uputio zahtjev dodao je da u ovom slučaju, „uzimajući u obzir sadržaj pravila iz direktiva [77/187 i 2001/23], tumačenje tih pravila koje je dao Sud i obilježja predmeta o kojem je riječ koja su ispitana unutar ove presude, tumačenje ne izaziva nikakvu relevantnu sumnju zbog koje bi zahtjev za prethodnu odluku bio potreban jer nepostojanje potpune istovjetnosti između

pitanja postavljenih u ovom postupku i situacija koje su bile podnesene Sudu nema nikakav utjecaj”. U tom je pogledu pojasnio da je „Sud razvio opsežnu i ustaljenu sudsku praksu o problemu tumačenja pravila Zajednice o ‚prijenosu pogona’” i da „[Direktiva 2001/23] već odražava konsolidaciju, na temelju te sudske prakse, pojmova koji su u njoj navedeni i koji se sada jasno tumače u sudskoj praksi (Zajednice i čak nacionalnoj) koja u ovom slučaju omogućuje da se oslobodi obveze prethodnog savjetovanja sa Sudom”.

34 Smatrajući, u bitnome, da se presuda od 25. veljače 2009. temeljila na očito pogrešnom tumačenju pojma „prijenos pogona” u smislu Direktive 2001/23 i da je sud koji je uputio zahtjev u njoj povrijedio obvezu upućivanja zahtjeva predviđenu člankom 267. trećim stavkom UFEU-a, tužitelji iz glavnog postupka pokrenuli su postupak pred Varasom Cíveis de Lisboa (Prvostupanjski sud u Lisabonu, Portugal) radi utvrđivanja odgovornosti Portugalske Države kako bi dobili naknadu štete za koju tvrde da im je nastala tom presudom.

35 Taj je sud odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu zahtjev za prethodnu odluku.

36 U presudi od 9. rujna 2015., Ferreira da Silva e Brito i dr. (C-160/14, u daljnjem tekstu: presuda Ferreira da Silva e Brito I, EU:C:2015:565) Sud je u odgovoru na taj zahtjev za prethodnu odluku presudio, među ostalim, s jedne strane, da se okolnosti glavnog postupka mogu kvalificirati „prijenosom pogona” u smislu članka 1. stavka 1. Direktive 2001/23. S druge strane, zaključio je da je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) bio dužan, u skladu s člankom 267. trećim stavkom UFEU-a, uputiti Sudu zahtjev za prethodnu odluku koji se odnosi na tumačenje tog pojma „prijenos pogona” u okolnostima koje istodobno obilježavaju različite odluke sudova nižeg stupnja u pogledu tumačenja navedenog pojma i stalne poteškoće pri njegovu tumačenju u različitim državama članicama, tako da je velik broj nacionalnih sudova bio prisiljen obratiti se Sudu.

37 U svojoj presudi donesenoj nakon donošenja presude Ferreira da Silva e Brito I, Varas Cíveis de Lisboa (Prvostupanjski sud u Lisabonu) odbio je tužbu tužiteljâ iz glavnog postupka uz obrazloženje da oni nisu dokazali da je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) očito povrijedio pravo Unije. Nakon što ih je Tribunal da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu) također odbio presudom od 16. ožujka 2023., oni su podnijeli izvanrednu reviziju Supremo Tribunalu de Justiça (Vrhovni sud), sudu koji je uputio zahtjev.

38 Budući da je Tribunal da Relação de Lisboa (Žalbeni sud u Lisabonu) u svojoj presudi od 16. ožujka 2023. kritizirao presudu Ferreira da Silva e Brito I, osobito zato što je Sud pojam „prijenos pogona” u toj presudi ocijenio s obzirom na odluke donesene nakon 25. veljače 2009., sud koji je uputio zahtjev poziva Sud da pojasni može li se ta ocjena temeljiti samo na sudskoj praksi prije 25. veljače 2009. Taj sud također traži od Suda da konkretno ocijeni može li se u ovom slučaju donošenje presude od 25. veljače 2009. kvalificirati dovoljno ozbiljnom povredom prava Unije. Naposljetku, u slučaju da Sud zaključi da činjenice o kojima je riječ u glavnom postupku čine „prijenos pogona” u smislu direktiva 77/187 i 2001/23, postavlja se pitanje je li članak 23. stavak 3. LCCT-a, kojim se predviđalo da radnikovo primanje naknade iz tog članka znači prihvaćanje otkaza, u skladu s pravom Unije koje je tada bilo na snazi, a osobito s člankom 3. stavkom 1. i člankom 4. stavkom 1. Direktive 77/187.

39 U tim je okolnostima Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Uzimajući u obzir prethodno navedene dokazane činjenice i sudsku praksu Suda na dan 25. veljače 2009., je li trebalo na taj datum protumačiti [Direktivu 77/187] i [Direktivu 2001/23], a posebno članak 1. stavak 1. [Direktive 2001/23], kojim je pojašnjen pojam ‚prijenos', na način da je taj pojam ‚prijenos pogona' obuhvaćao situaciju u kojoj je poduzeće aktivno na tržištu čarter-letova likvidirano odlukom svojeg većinskog dioničara, poduzeća koje je također bilo aktivno u sektoru zračnog prijevoza i koje je u okviru likvidacije poduzelo radnje koje su detaljnije opisane u prethodno navedenim dokazanim činjenicama?

2. U slučaju potvrdnog odgovora i također uzimajući u obzir prethodno navedene dokazane činjenice i sudsku praksu Suda na dan 25. veljače 2009., čini li dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije odluka sadržana u presudi koju je na isti datum donio Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud), koji je, odlučujući u zadnjem stupnju i s obzirom na činjenice o kojima je imao spoznaje, smatrao da prethodno navedene direktive, osobito članak 1. stavak 1. Direktive 2001/23, treba tumačiti na način da pojam ‚prijenos pogona' ne obuhvaća situaciju opisanu u prvom pitanju?

3. Uzimajući u obzir prethodno navedene dokazane činjenice i sudsku praksu Suda na dan 25. veljače 2009., čini li dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije odluka sadržana u presudi koju je na isti datum donio Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud), koji je, odlučujući u zadnjem stupnju i s obzirom na činjenice o kojima je imao saznanja, smatrao da članak 234. UEZ-a (koji je postao članak 267. UFEU-a) treba tumačiti na način da taj Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud), s obzirom na činjenice opisane u prvom prethodnom pitanju i okolnost da su nacionalni sudovi nižeg stupnja koji su odlučivali u predmetu donijeli proturječne odluke, nije bio obvezan uputiti Sudu zahtjev za prethodnu odluku o pravilnom tumačenju pojma ‚prijenos pogona' u smislu članka 1. stavka 1. Direktive 2001/23?

4. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje i potvrdnog odgovora na drugo ili treće pitanje ili na oba ta pitanja, ako se zaključi da postoji dovoljno ozbiljna povreda prava Unije, u slučaju poput ovog u kojem je dokazano da su zaposlenici prihvatili isplatu naknade zbog kolektivnog otkaza jer su bili uvjereni da je prestanak poslovanja društva [AIA], njihova poslodavca, neizbježan i nisu znali da će, nakon prestanka njihovih ugovora o radu, tuženik TAP obavljati barem dio djelatnosti čarter-letova koju je dotad obavljalo društvo [AIA] te da će se TAP-u predati dio opreme tog društva, uključujući zrakoplove, treba li članak 3. stavak 1. Direktive 77/187 tumačiti na način da mu se protivi nacionalna odredba poput članka 23. stavka 3. Pravnog uređenja prestanka pojedinačnog ugovora o radu, odobrenog [LCCT-om], koji je u međuvremenu stavljen izvan snage, ali je bio primjenjiv u trenutku nastanka činjenica iz glavnog postupka, u skladu s kojim ‚ako radnik primi naknadu na koju se odnosi taj članak, to znači da je prihvatio otkaz'?"

O prethodnim pitanjima

Uvodne napomene

40 U svojim prethodnim pitanjima sud koji je uputio zahtjev katkad upućuje na Direktivu 77/187, a katkad na Direktivu 2001/23, kojom je kodificirana Direktiva 77/187, kako je izmijenjena Direktivom 98/50. Budući da je kolektivno otkazivanje koje se primjenjivalo na tužitelje iz glavnog postupka proizvelo svoje učinke 30. travnja 1993., valja primijeniti prvu od tih direktiva. No, tekst relevantnih odredbi tih direktiva u velikoj je mjeri sličan, tako da se odgovori na ta pitanja ne mogu razlikovati ovisno o tome odnose li se ona na jednu ili na drugu od navedenih direktiva.

Prvo, drugo i treće pitanje

41 Svojim prvim, drugim i trećim pitanjem, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti želi doznati može li odgovornost države članice nastati zbog dovoljno ozbiljne povrede članka 1. stavka 1. Direktive 77/187 ili članka 1. stavka 1. Direktive 2001/23 koju je počinio jedan od njezinih sudova protiv čijih odluka nema pravnog lijeka, poput tumačenja koje je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) usvojio u svojoj presudi od 25. veljače 2009., zbog niza pogrešaka u tumačenju relevantne odredbe i zbog toga što je taj sud povrijedio svoju obvezu upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. trećeg stavka UFEU-a.

42 Uvodno valja podsjetiti na to da je načelo odgovornosti države za štetu koju pojedincima uzrokuje povredom prava Unije koja joj se može pripisati inherentno sustavu Ugovora na kojima se temelji Unija (presuda od 19. studenoga 1991., Francovich i dr., C-6/90 i C-9/90, EU:C:1991:428, t. 35.). To načelo vrijedi za svaki slučaj u kojemu je država članica povrijedila pravo Unije, neovisno o tome koje je tijelo javne vlasti počinilo tu povredu (vidjeti u tom smislu presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 31. i 32. i od 22. prosinca 2022., Ministre de la Transition écologique i Premier ministre (Odgovornost države za onečišćenje zraka), C-61/21, EU:C:2022:1015, t. 43.).

43 To je načelo primjenjivo i kada povreda prava Unije proizlazi iz odluke nacionalnog suda koji odlučuje u zadnjem stupnju. Naime, Sud je već utvrdio temeljnu ulogu sudbene vlasti da zaštiti prava koja pojedinci imaju na osnovi pravila prava Unije i da je sud koji odlučuje u zadnjem stupnju po definiciji zadnja instancija pred kojom ti pojedinci mogu ostvariti prava koja im dodjeljuju ta pravila. Sud je iz toga zaključio da bi zaštita tih prava koja ono priznaje bila oslabljena – a puna djelotvornost pravila prava Unije dovedena u pitanje – ako pojedinci ne bi, pod određenim uvjetima, mogli dobiti naknadu štete koja im je nastala povredom prava Unije koja se može pripisati odluci nacionalnog suda koji odlučuje u zadnjem stupnju (vidjeti u tom smislu presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 32. do 36. i 59., od 13. lipnja 2006., Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, t. 31. i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 20.).

44 Kad je riječ o pretpostavkama za nastanak te odgovornosti, Sud je u više navrata presudio da pojedinci imaju pravo na naknadu štete ako su ispunjene tri pretpostavke, odnosno da povrijeđeno pravilo prava Unije ima za cilj dodijeliti prava pojedincima, da je povreda tog pravila dovoljno ozbiljna i da postoji izravna uzročna veza između te povrede i štete koju su pretrpjeli ti pojedinci (vidjeti u tom smislu presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 51., od 22. prosinca 2022., Ministre de la Transition

écologique i Premier ministre (Odgovornost države za onečišćenje zraka), C-61/21, EU:C:2022:1015, t. 44. i od 18. prosinca 2025., Hamoudi/Frontex, C-136/24 P, EU:C:2025:977, t. 68.).

45 Te tri pretpostavke nužne su i dovoljne za nastanak odgovornosti države članice za povredu prava Unije (vidjeti u tom smislu presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 66. i od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 57.).

46 Stoga se pravu Unije protivi to da nacionalno pravo nalaže dodatne ili strože pretpostavke od onih navedenih u točki 44. ove presude. S druge strane, time se uopće ne isključuje mogućnost da država može biti odgovorna za povredu tog prava pod manje restriktivnim uvjetima na temelju nacionalnog prava (vidjeti u tom smislu presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 66., od 13. ožujka 2007., Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, C-524/04, EU:C:2007:161, t. 115. i od 25. studenoga 2010., Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, t. 65. i 66.).

47 Konkretnije, kada je riječ o odgovornosti države za štetu prouzročenu odlukom nacionalnog suda protiv čijih odluka nema pravnog lijeka i koji povrijedi pravno pravilo Unije, iz sudske prakse Suda proizlazi da je ta odgovornost uređena trima pretpostavkama navedenima u točki 44. ove presude (vidjeti u tom smislu presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 52. i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 23.).

48 U ovom je slučaju ispunjena prva pretpostavka za nastanak odgovornosti države članice za povredu prava Unije jer je očito da članak 1. stavak 1. Direktive 77/187 i članak 1. stavak 1. Direktive 2001/23 imaju za cilj dodijeliti prava zaposlenicima.

49 Naime, te direktive imaju cilj zaštite zaposlenika. U skladu s uvodnom izjavom 2. Direktive 77/187 i uvodnom izjavom 3. Direktive 2001/23 i prema samom naslovu tih direktiva, njihov cilj je zaštita zaposlenika u slučaju promjene poslodavca, posebno kako bi se osigurala zaštita njihovih prava, što je Sud naglasio u nekoliko navrata (vidjeti u tom smislu presude od 19. svibnja 1992., Redmond Stichting, C-29/91, EU:C:1992:220, t. 11., od 12. studenoga 1992., Watson Rask i Christensen, C-209/91, EU:C:1992:436, t. 26., od 14. travnja 1994., Schmidt, C-392/92, EU:C:1994:134, t. 15. i od 15. prosinca 2005., Güney-Görres i Demir, C-232/04 i C-233/04, EU:C:2005:778, t. 40.).

50 Stoga je svrha članka 3. stavka 1. prvog podstavka i članka 4. stavka 1. prvog podstavka tih direktiva, u interesu zaposlenika, osigurati zaštitu njihovih prava u slučaju promjene poslodavca omogućujući im da ostanu u službi preuzimatelja pod istim uvjetima koji su dogovoreni s prenositeljem. Tim se odredbama nastoji osigurati, koliko je to moguće, nastavak radnog odnosa s preuzimateljem, bez izmjena, osobito obvezivanjem preuzimatelja da zadrži radne uvjete dogovorene kolektivnim ugovorom i zaštitom zaposlenika od otkazivanja zbog same činjenice prijenosa (vidjeti u tom smislu presude od 7. veljače 1985., Wendelboe i dr., 19/83, EU:C:1985:54, t. 15., od 11. srpnja 1985., Foreningen af Arbejdsledere i Danmark, 105/84, EU:C:1985:331, t. 15., od 25. srpnja 1991., d'Urso i dr., C-362/89, EU:C:1991:326, t. 9. i od 27. studenoga 2008., Juuri, C-396/07, EU:C:2008:656, t. 28.).

51 Kada je riječ o drugoj pretpostavci za nastanak odgovornosti države članice za povredu prava Unije, odnosno zahtjevu dovoljno ozbiljne povrede prava Unije, valja uzeti u obzir specifičnost pravosudne funkcije i legitimne zahtjeve pravne sigurnosti. Stoga odgovornost države za štetu

nastalu odlukom nacionalnog suda protiv čijih odluka nema pravnog lijeka može nastati samo u iznimnom slučaju u kojem je sud očito povrijedio primjenjivo pravo (presuda od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 53.).

52 Kako bi utvrdio je li ta pretpostavka ispunjena, nacionalni sud kojem je podnesen zahtjev za naknadu štete mora uzeti u obzir sve okolnosti slučaja o kojem odlučuje, osobito potrebnu razinu jasnoće i preciznosti povrijeđenog pravila, doseg margine prosudbe koju nacionalna tijela ili tijela Unije imaju na temelju povrijeđenog pravila, okolnost da su povreda ili nastala šteta uzrokovane s namjerom ili bez nje, ispričiva ili neispričiva narav navodne pogreške koja se tiče prava, mogućnost da su stajališta institucije Unije pridonijela propustu, donošenju ili zadržavanju nacionalnih mjera ili prakse suprotnih pravu Unije, kao i neizvršenje obveze suda u pitanju da uputi zahtjev za prethodnu odluku na temelju članka 267. trećeg stavka UFEU-a (vidjeti u tom smislu presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 54. i 55. i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 25. i 26.).

53 Međutim, valja pojasniti da svi kriteriji navedeni u prethodnoj točki ne moraju nužno biti ispunjeni kako bi mogla nastati odgovornost države članice.

54 Povrh toga, s obzirom na to da se u okviru sporova o odgovornosti država članica za povredu prava Unije „dovoljno ozbiljna povreda” tog prava mora ocjenjivati u trenutku donošenja predmetne nezakonite odluke (vidjeti po analogiji presudu od 10. rujna 2019., HTTS/Vijeće, C-123/18 P, EU:C:2019:694, t. 39. i 55.), relevantna sudska praksa u tu svrhu jest ona koja postoji u trenutku u kojem je nacionalni sud protiv čijih odluka nema pravnog lijeka donio spornu odluku.

55 Kad je riječ o neizvršenju obveze nacionalnog suda protiv čijih odluka nema pravnog lijeka da uputi zahtjev za prethodnu odluku, ono je element čija važnost ovisi o okolnostima konkretnog slučaja.

56 Naime, iako povreda te obveze može pridonijeti utvrđenju da je povreda prava Unije koju je počinio takav sud očita, ona sama po sebi ne može biti dovoljna za utvrđivanje dovoljno ozbiljne povrede pravnog pravila Unije kojim se dodjeljuju prava pojedincima i, prema tome, za nastanak odgovornosti države članice.

57 Navedena obveza ulazi u okvir pravosudne suradnje uspostavljene između Suda i sudova država članica, putem dijaloga između sudova, kako bi se zajamčili, s jedne strane, dosljednost, puni učinak i posebna priroda prava Unije kao i autonomija pravnog sustava Unije čije poštovanje osigurava Sud i, s druge strane, dobra primjena i ujednačeno tumačenje prava Unije. Ta suradnja omogućava osobito sprečavanje toga da se u državi članici razvije nacionalna sudska praksa koja nije u skladu s pravilima prava Unije (vidjeti u tom smislu presude od 1. prosinca 1965., Schwarze, 16/65, EU:C:1965:117, str. 1094., od 24. svibnja 1977., Hoffmann-La Roche, 107/76, EU:C:1977:89, t. 5., od 15. listopada 2024., KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, t. 33. i 35. i od 24. ožujka 2026., Remling, C-767/23, EU:C:2026:243, t. 19. i 21. i navedenu sudsku praksu). Ona stoga podrazumijeva zajedničku odgovornost nacionalnih sudova, osobito onih protiv čijih odluka nema pravnog lijeka, i Suda da osiguraju ujednačeno i dosljedno tumačenje prava Unije.

58 Također valja podsjetiti na to da sustav izravne suradnje između Suda i nacionalnih sudova, uspostavljen člankom 267. UFEU-a, nije pravni lijek koji je dostupan strankama u postupku koji je u tijeku pred nacionalnim sucem. Nije stoga dostatno da stranka smatra da se u postupku postavlja pitanje tumačenja prava Unije pa da dotični sud bude dužan smatrati da se pojavilo

takvo pitanje u smislu članka 267. UFEU-a (vidjeti u tom smislu presudu od 6. listopada 2021., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi, C-561/19, EU:C:2021:799, t. 53. i 54. i navedenu sudsku praksu).

59 Iz toga slijedi da, kako bi se utvrdila dovoljno ozbiljna povreda prava Unije zbog koje nastaje odgovornost države članice, uz povredu obveze upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku iz članka 267. trećeg stavka UFEU-a, mora biti povrijeđeno i drugo pravilo prava Unije kojim se dodjeljuju prava pojedincima.

60 U ovom slučaju, kao što to proizlazi iz točaka 1. i 2. izreke presude Ferreira da Silva e Brito I, presudom od 25. veljače 2009. povrijeđeni su članak 1. stavak 1. Direktive 2001/23 i obveza upućivanja zahtjeva iz članka 267. trećeg stavka UFEU-a. U tim okolnostima valja ispitati može li se tumačenje prava Unije koje je sud koji je uputio zahtjev prihvatio u potonjoj presudi kvalificirati dovoljno ozbiljnom povredom tog prava.

61 U tom pogledu valja podsjetiti na to da je u svakom slučaju povreda prava Unije dovoljno ozbiljna ako je do odluke o kojoj je riječ došlo očitim nepoštovanjem sudske prakse Suda u tom području (presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 56. i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 26.).

62 Međutim, nacionalni sudovi u načelu trebaju primijeniti kriterije koji omogućuju da se utvrdi odgovornost država članica za štete nastale pojedincima povredama prava Unije u skladu sa smjernicama za tu primjenu koje im je dao Sud (presude od 1. lipnja 1999., Konle, C-302/97, EU:C:1999:271, t. 59., od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 100., vidjeti u tom smislu i presude od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 21. i od 10. prosinca 2020., Euromin Holdings (Cyprus), C-735/19, EU:C:2020:1014, t. 70.).

63 Kako bi sudu koji je uputio zahtjev dao koristan odgovor, Sud mu može, u duhu suradnje s nacionalnim sudovima, dati sve upute koje smatra potrebnima (vidjeti presude od 21. ožujka 1985., Celestri & C., 172/84, EU:C:1985:137, t. 12., od 1. srpnja 2008., MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, t. 30. i od 19. ožujka 2026., Oblastní nemocnice Kolín, C-513/24, EU:C:2026:214, t. 26.).

64 U tom su pogledu tri elementa na temelju kojih je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) donio presudu od 25. veljače 2009. odlučujuća za utvrđivanje čini li ta presuda dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije.

Pogreške u tumačenju prava Unije s obzirom na sudsku praksu Suda koju je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) trebao uzeti u obzir prilikom donošenja presude od 25. veljače 2009.

65 Kao prvo valja podsjetiti na to da je Sud u točki 1. izreke presude Ferreira da Silva e Brito I presudio da „članak 1. stavak 1. Direktive 2001/23 treba tumačiti na način da pojam ‚prijenosa pogona' obuhvaća situaciju u kojoj je poduzeće aktivno na tržištu čarter-letova likvidirano od strane svojeg većinskog dioničara, poduzeća koje također djeluje u sektoru zračnog prijevoza, i u kojoj on nakon toga stupa na mjesto likvidiranog poduzeća preuzimajući ugovore o najmu zrakoplova i važeće ugovore o čarter-letovima, obavlja djelatnosti koje je prethodno obavljalo likvidirano poduzeće, vraća pojedine radnike koji su do tada bili upućeni u to poduzeće, raspoređujući ih na poslove koji su istovjetni onima koje su obavljali prethodno i preuzme sitnu opremu navedenog poduzeća".

66 Točno je da se Sud, kako bi došao do tog tumačenja, u točkama 24., 25. i 27. presude Ferreira da Silva e Brito I pozvao na dvije presude donesene nakon presude od 25. veljače 2009., odnosno na presude od 29. srpnja 2010., UGT-FSP (C-151/09, EU:C:2010:452) i od 6. ožujka 2014., Amatori i dr. (C-458/12, EU:C:2014:124). Isto tako, u točkama 33. i 34. presude Ferreira da Silva e Brito I spomenuo je presudu od 12. veljače 2009., Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85). Međutim, uzimajući u obzir njezinu istodobnost s presudom od 25. veljače 2009., nije sigurno je li se Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) mogao upoznati s njom prije nego što je donio potonju presudu.

67 Stoga valja izložiti sudsku praksu Suda koja je prethodila presudi od 12. veljače 2009., Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85), kako bi se utvrdilo je li se tumačenje članka 1. stavka 1. Direktive 2001/23 iz presude Ferreira da Silva e Brito I već moglo lako izvesti iz te sudske prakse.

68 U tom pogledu, očito je da je u trenutku donošenja presude od 25. veljače 2009. Sud u svojoj sudskoj praksi već razvio metodologiju ocjene koja je zajednička različitim slučajevima prijenosa poduzeća ili pogona. Naime, još u presudi od 18. ožujka 1986., Spijkers (24/85, EU:C:1986:127) Sud je objasnio činjenične okolnosti koje moraju obilježavati predmetnu transakciju kako bi se mogla kvalificirati kao „prijenos poduzeća ili pogona”, koje su nakon toga bile usustavljene, osobito u presudama od 19. svibnja 1992., Redmond Stichting (C-29/91, EU:C:1992:220) i od 11. ožujka 1997., Süzen (C-13/95, EU:C:1997:141).

69 Tako već iz te sudske prakse proizlazi da, s jedne strane, kako bi se utvrdilo zadržavanje identiteta gospodarskog subjekta o kojem je riječ nakon promjene osobe odgovorne za upravljanje poduzećem ili pogonom, taj subjekt mora biti stalno organiziran, pri čemu se njegova djelatnost ne može ograničiti na izvođenje određenog posla. Pojam subjekta stoga upućuje na dovoljno strukturiranu i samostalnu organiziranu cjelinu osoba i elemenata koji omogućuje provođenje gospodarske djelatnosti s vlastitim ciljem (vidjeti u tom smislu presude od 19. rujna 1995., Rygaard, C-48/94, EU:C:1995:290, t. 20. i od 11. ožujka 1997., Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, t. 13.).

70 S druge strane, odlučujući kriterij za utvrđivanje postojanja prijenosa u smislu Direktive 77/187 i Direktive 2001/23 jest pitanje zadržava li odnosni subjekt svoj identitet, što proizlazi, posebice, iz činjenice da je njegova djelatnost stvarno nastavljena ili ponovno započeta (presude od 18. ožujka 1986., Spijkers, 24/85, EU:C:1986:127, t. 11., od 19. svibnja 1992., Redmond Stichting, C-29/91, EU:C:1992:220, t. 23. i od 11. ožujka 1997., Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, t. 10.).

71 Nasuprot tomu, s obzirom na to da iz samoga teksta članka 1. Direktive 77/187 i članka 1. Direktive 2001/23 proizlazi da područje primjene tih direktiva obuhvaća sve slučajeve promjena, u okviru ugovornih odnosa, fizičke ili pravne osobe odgovorne za rad poduzeća ili poslovne jedinice koja zbog toga preuzima obveze poslodavca prema zaposlenicima poduzeća, nije relevantno je li preneseno vlasništvo nad materijalnim sredstvima (vidjeti u tom smislu presude od 17. prosinca 1987., Ny Mølle Kro, 287/86, EU:C:1987:573, t. 12., od 12. studenoga 1992., Watson Rask i Christensen, C-209/91, EU:C:1992:436, t. 15., od 20. studenoga 2003., Abler i dr., C-340/01, EU:C:2003:629, t. 41. i od 15. prosinca 2005., Güney-Görres i Demir, C-232/04 i C-233/04, EU:C:2005:778, t. 37.).

72 Kako bi se utvrdilo jesu li ispunjeni uvjeti koji omogućavaju utvrđivanje zadržavanja identiteta subjekta o kojem je riječ, potrebno je uzeti u obzir sve činjenične okolnosti transakcije u pitanju, a posebno vrstu uključenog poduzeća ili pogona, jesu li prenesena materijalna sredstva poput zgrada ili pokretnina, vrijednost njegovih nematerijalnih sredstava u trenutku prijenosa, je li novi

poslodavac preuzeo većinu njegovih zaposlenika, prijenos klijenata, stupanj sličnosti između djelatnosti koje su se obavljale prije i nakon prijenosa te trajanje eventualnog prekida tih djelatnosti. To su, međutim, tek pojedini čimbenici cjelovite ocjene koja se mora provesti i stoga se ne mogu razmatrati odvojeno (vidjeti u tom smislu presude od 18. ožujka 1986., Spijkers, 24/85, EU:C:1986:127, t. 13., od 19. svibnja 1992., Redmond Stichting, C-29/91, EU:C:1992:220, t. 24. i od 11. ožujka 1997., Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, t. 14.).

73 Nadalje, već iz sudske prakse za koju se od Supremo Tribunala de Justiça (Vrhovni sud) moglo razumno očekivati da za nju zna u trenutku kada je taj sud donio presudu od 25. veljače 2009. proizlazi da ta ocjena mora osobito uzeti u obzir vrstu poduzeća ili pogona o kojem je riječ. Naime, važnost pojedinih kriterija identifikacije „prijenosa poduzeća ili pogona” u smislu Direktive 2001/23 nužno je različita s obzirom na djelatnost koja se obavlja, to jest s obzirom na načine proizvodnje ili metode rada u poduzeću, pogonu ili dijelu pogona o kojem je riječ (vidjeti u tom smislu presude od 11. ožujka 1997., Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, t. 18., od 10. prosinca 1998., Hidalgo i dr., C-173/96 i C-247/96, EU:C:1998:595, t. 31., od 2. prosinca 1999., Allen i dr., C-234/98, EU:C:1999:594, t. 28. i od 15. prosinca 2005., Güney-Görres i Demir, C-232/04 i C-233/04, EU:C:2005:778, t. 35.).

74 Stoga u sektorima u kojima se djelatnost uglavnom temelji na radnoj snazi i u kojima skupina radnika trajno udruženih zajedničkom djelatnošću može biti gospodarski subjekt naglasak treba staviti na preuzimanje osoblja. Naime, takav subjekt može zadržati svoj identitet nakon prijenosa kada novi poslodavac ne samo da nastavi s obavljanjem predmetne djelatnosti nego i preuzme znatan dio zaposlenika, u vidu njihova broja i stručnosti, a koje je njegov prethodnik rasporedio posebno za obavljanje tog posla. U tom slučaju novi poslodavac, naime, preuzima organiziranu imovinsku cjelinu koja mu omogućuje redovan nastavak djelatnosti ili određenih djelatnosti poduzeća prenositelja (presude od 11. ožujka 1997., Süzen, C-13/95, EU:C:1997:141, t. 21., od 10. prosinca 1998., Hidalgo i dr., C-173/96 i C-247/96, EU:C:1998:595, t. 32. i od 2. prosinca 1999., Allen i dr., C-234/98, EU:C:1999:594, t. 29.).

75 Nasuprot tomu, u sektoru kao što je redovni javni autobusni prijevoz, u kojem materijalna sredstva bitno pridonose obavljanju djelatnosti, izostanak prijenosa značajnog dijela takvih sredstava, koja su nužna za dobro funkcioniranje subjekta, s prethodnog na novog nositelja ugovora mora dovesti do zaključka da subjekt ne zadržava svoj identitet (vidjeti u tom smislu presudu od 25. siječnja 2001., Liikenne, C-172/99, EU:C:2001:59, t. 42.).

76 Nekoliko godina prije donošenja presude od 25. veljače 2009., Sud je u tom smislu pojasnio da, kada se djelatnost ne temelji uglavnom na radnoj snazi jer zahtijeva znatnu količinu opreme, preuzimanje materijalnih sredstava nužnih za obavljanje djelatnosti može se pokazati odlučujućim za postojanje prijenosa gospodarskog subjekta (vidjeti u tom smislu presudu od 20. studenoga 2003., Abler i dr., C-340/01, EU:C:2003:629, t. 36.), i to iako uz to preuzimanje nema prijenosa vlasništva tih materijalnih sredstava (vidjeti u tom smislu presudu od 2. prosinca 1999., Allen i dr., C-234/98, EU:C:1999:594, t. 30. i navedenu sudsku praksu).

77 *A contrario*, u takvom sektoru djelatnosti to što novi poduzetnik nije, u pogledu njihova broja i stručnosti, preuzeo glavni dio zaposlenika svojeg prednika, koji se koristio njihovim radom za obavljanje iste djelatnosti, nije dostatno da se isključi postojanje prijenosa gospodarskog subjekta koji zadržava svoj identitet u smislu direktiva 77/187 i 2001/23. Drukčije bi tumačenje bilo protivno glavnom cilju tih direktiva, a to je da se, čak i protivno preuzimateljevoj volji, zadrže ugovori o radu prenositeljevih zaposlenika (vidjeti u tom smislu presudu od 20. studenoga 2003., Abler i dr., C-340/01, EU:C:2003:629, t. 37.).

78 Stoga iz točaka 68. do 77. ove presude proizlazi da je Sud znatno prije donošenja presude od 25. veljače 2009. razvio metodologiju ocjene pojma „prijenos poduzeća ili pogona” koja podrazumijeva razlikovanje ovisno o tome je li se u predmetnom sektoru djelatnost uglavnom temeljila na radnoj snazi ili pak na znatnoj količini opreme.

79 Međutim, ta presuda ne sadržava izričito upućivanje na tu metodologiju ni elemente na temelju kojih bi se moglo smatrati da ju je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) implicitno primijenio u navedenoj presudi. Budući da je sektor civilnog zračnog prijevoza, o kojem je riječ u glavnom postupku, očito dio sektora koji se uglavnom ne temelje na radnoj snazi jer zahtijevaju znatnu količinu opreme, to predstavlja nepoštovanje sudske prakse Suda navedene osobito u točkama 75. do 77. ove presude.

80 K tomu, navedena metodologija nije izmijenjena presudama od 12. veljače 2009., Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85), od 29. srpnja 2010., UGT-FSP (C-151/09, EU:C:2010:452) i od 6. ožujka 2014., Amatori i dr. (C-458/12, EU:C:2014:124), na koje se Sud pozvao u presudi Ferreira da Silva e Brito I.

81 Kao prvo, u točki 24. presude Ferreira da Silva e Brito I Sud je potvrdio da je već „presudio da se Direktiva 77/187, koja je kodificirana Direktivom 2001/23, primjenjuje u svim slučajevima promjena, u okviru ugovornih odnosa, fizičke ili pravne osobe odgovorne za rad poduzeća koja ugovara obveze poslodavca prema zaposlenicima poduzeća (vidjeti presude [od 7. ožujka 1996.,] Merckx i Neuhuys, C-171/94 i C-172/94, EU:C:1996:87, t. 28., [od 10. prosinca 1998.,] Hernández Vidal i dr., C-127/96, C-229/96 i C-74/97, EU:C:1998:594, t. 23., kao i [od 6. ožujka 2014.,] Amatori i dr., C-458/12, EU:C:2014:124, t. 29. i navedenu sudsku praksu)”. Točka 29. presude od 6. ožujka 2014., Amatori i dr. (C-458/12, EU:C:2014:124) doslovno preuzima točku 28. presude od 7. ožujka 1996., Merckx i Neuhuys (C-171/94 i C-172/94, EU:C:1996:87).

82 Time je Sud u točki 24. presude Ferreira da Silva e Brito I samo potvrdio staru formulaciju koja potječe iz presude od 17. prosinca 1987., Ny Mølle Kro (287/86, EU:C:1987:573, t. 12.) i koju je u nekoliko navrata ponovio, osobito u presudama od 15. lipnja 1988., Bork International i dr. (101/87 P, EU:C:1988:308, t. 13.) i od 19. svibnja 1992., Redmond Stichting (C-29/91, EU:C:1992:220, t. 11.).

83 Nadalje, u točki 25. presude Ferreira da Silva e Brito I poziva se, među ostalim, na točku 30. presude od 6. ožujka 2014., Amatori i dr. (C-458/12, EU:C:2014:124), kako bi naveo da je odlučujući kriterij za postojanje prijenosa u smislu Direktive 2001/23 okolnost da je odnosni subjekt sačuvao svoj identitet, što osobito proizlazi iz stvarnog nastavka rada ili njegova preuzimanja. Ta točka 30. uvelike se temelji na točkama 11. i 12. presude od 18. ožujka 1986., Spijkers (24/85, EU:C:1986:127), koje se također navode u toj točki 25. presude Ferreira da Silva e Brito I.

84 Naposljetku, u točki 28. presude od 29. srpnja 2010., UGT-FSP (C-151/09, EU:C:2010:452), na koju upućuje točka 27. presude Ferreira da Silva e Brito I, ponavlja se ustaljena sudska praksa prema kojoj se, kao što je to istaknuto u točki 73. ove presude, važnost pojedinih kriterija postojanja prijenosa u smislu direktiva 77/187 i 2001/23 nužno razlikuje s obzirom na djelatnost koja se obavlja.

85 Kao drugo, točno je da je Sud u točkama 33. i 34. presude Ferreira da Silva e Brito I naveo da iz točaka 46. do 48. presude od 12. veljače 2009., Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85), donesene tek nekoliko dana prije presude od 25. veljače 2009., proizlazi da „zadržavanje funkcionalne veze

međuovisnosti i komplementarnosti između različitih prenesenih faktora proizvodnje, a ne posebna organizacija koju poduzetnik nameće za te faktore, čini relevantni element za zaključak o očuvanju identiteta prenesenog subjekta" i da, slijedom toga, „zadržavanje takve funkcionalne veze između različitih prenesenih faktora omogućuje preuzimatelju da se koristi potonjima, iako su nakon prijenosa uključeni u novu različitu organizacijsku strukturu kako bi nastavio istovjetnu ili sličnu gospodarsku djelatnost".

86 Ipak, u točki 44. presude od 12. veljače 2009., Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85) Sud je, pozivajući se na starije presude, naveo da je, iako je prethodno presudio da čimbenik koji se odnosi na organizaciju rada pridonosi definiranju identiteta gospodarskog subjekta, također presudio da promjena organizacijske strukture prenesenog subjekta ne može biti prepreka primjeni Direktive 2001/23.

87 Međutim, protivno širokom tumačenju pojma „prijenos poduzeća ili pogona", kako proizlazi iz te sudske prakse koja je prethodila presudi od 12. veljače 2009., Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85), sud koji je uputio zahtjev smatrao je u presudi od 25. veljače 2009. da je potrebno provjeriti je li AIA-ina „čarter" djelatnost bila samostalno razvijena unutar TAP-a, kako bi se ocijenilo treba li prijenos subjekta prenesenog potonjem zračnom prijevozniku analizirati kao „prijenos poduzeća ili pogona" u smislu Direktive 77/187.

88 Naime, time što je utvrđenje takvog prijenosa uvjetovao time da preneseni subjekt zadrži svoju organizacijsku autonomiju u subjektu koji ga je apsorbirao, što Sud nikada nije prihvatio u svojoj sudskoj praksi, Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) postavio je zahtjev koji nije utemeljen u tim direktivama i koji odstupa od metodologije utvrđene u relevantnoj sudskoj praksi Suda i za koju se razumno moglo očekivati da će je sud koji je uputio zahtjev uzeti u obzir prilikom donošenja presude od 25. veljače 2009.

89 Uostalom, valja naglasiti da je sud koji je uputio zahtjev u presudi od 25. veljače 2009. smatrao da je „TAP-ovo postupanje [bilo] gospodarski dosljedno" jer se sastojalo od „predlaganja AIA-ina prestanka poslovanja zbog toga što njezino ekonomsko iskorištavanje nije održivo i, u okviru likvidacije, preuzimanja letova koje se AIA prethodno obvezala izvršiti kako bi se izbjegle velike odštete".

90 Postupajući na taj način kako bi opravdao svoje tumačenje pojma „prijenos poduzeća ili pogona", sud koji je uputio zahtjev zauzeo je subjektivan pristup takvoj transakciji time što ju je sustavno stavio u kontekst AIA-ine likvidacije i TAP-ova cilja smanjenja gubitaka nastalih tom likvidacijom. Međutim, iz sudske prakse Suda za koju se moglo razumno očekivati da će je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) uzeti u obzir prilikom donošenja presude od 25. veljače 2009. jasno proizlazi da se taj pojam temelji na objektivnim kriterijima. Kao što je to istaknuto u točki 69. ove presude, odlučujući kriterij za utvrđivanje postojanja prijenosa u smislu Direktive 77/187 i Direktive 2001/23 jest pitanje zadržava li odnosni subjekt svoj identitet, što proizlazi, posebice, iz činjenice da je njegova djelatnost stvarno nastavljena ili ponovno započeta.

91 Iz toga slijedi da je sud koji je uputio zahtjev trebao zanemariti kontekst AIA-ine likvidacije i TAP-ov cilj smanjenja gubitaka nastalih zbog te likvidacije te uzeti u obzir brojne objektivne indicije koje govore u prilog TAP-ovu stvarnom nastavku djelatnosti čarter-letova koju je do tada obavljala AIA. U tom je pogledu najvažnija indicija TAP-ovo iskorištavanje – tijekom nezanemarivog razdoblja od 1993. do njihova povrata nakon isteka ugovora o zakupu između 1998. i 2000. – četiriju od osam zrakoplova koje je AIA unajmljivala.

92 S obzirom na sudsku praksu koju je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) trebao uzeti u obzir, čini se da kombinacija pogrešaka u tumačenju prava Unije koje je taj sud počinio u presudi od 25. veljače 2009., kako su navedene u točkama 79., 87., 88. i 90. ove presude, sadržava dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije.

Povreda Supremo Tribunala de Justiça (Vrhovni sud) obveze upućivanja zahtjeva predviđene u članku 267. trećem stavku UFEU-a

93 Kao drugo, indicija u tom smislu jest i to da je sud koji je uputio zahtjev povrijedio svoju obvezu upućivanja zahtjeva, čime je povrijedio članak 267. treći stavak UFEU-a. Naime, kao što to proizlazi iz točke 2. izreke presude Ferreira da Silva e Brito I, Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud), povrijedio je tu obvezu u svojoj presudi od 25. veljače 2009.

94 U svojoj presudi od 25. veljače 2009. sud koji je uputio zahtjev objasnio je, kao što je to istaknuto u točki 33. ove presude, da nije potrebno uputiti zahtjev za prethodnu odluku. U tom pogledu je smatrao da, „uzimajući u obzir sadržaj pravila iz direktiva [77/187 i 2001/23], tumačenje tih pravila koje je dao Sud i obilježja [glavnog postupka] […], tumačenje ne izaziva nikakvu relevantnu sumnju zbog koje bi zahtjev za prethodnu odluku bio potreban jer nepostojanje potpune istovjetnosti između pitanja postavljenih u ovom postupku i situacija koje su bile podnesene Sudu nema nikakav utjecaj”. Dodao je da je „Sud razvio opsežnu i ustaljenu sudsku praksu o problemu tumačenja pravila Zajednice o ‚prijenosu pogona’” i da „[Direktiva 2001/23] već odražava konsolidaciju, na temelju te sudske prakse, pojmova koji su u njoj navedeni i koji se sada jasno tumače u sudskoj praksi (Zajednice i čak nacionalnoj) koja u ovom slučaju omogućuje da se oslobodi obveze prethodnog savjetovanja sa Sudom”.

95 Pozivajući se najprije na tumačenje direktiva 77/187 i 2001/23 koje je dao Sud, zatim na činjenicu da „nepostojanje potpune istovjetnosti između pitanja postavljenih u ovom postupku i situacija koje su bile podnesene Sudu nema nikakav utjecaj” i, naposljetku, na to da je Sud razvio „opsežnu i ustaljenu sudsku praksu o problemu tumačenja pravila Zajednice o ‚prijenosu pogona’”, sud koji je uputio zahtjev očito je smatrao da je u ovom slučaju oslobođen svoje obveze upućivanja zahtjeva, predviđene člankom 267. trećim stavkom UFEU-a, zbog toga što odgovor na postavljeno pitanje proizlazi iz ustaljene sudske prakse Suda kojom se rješava predmetno pravno pitanje, čak i ako sporna pitanja nisu potpuno istovjetna.

96 Međutim, kada protiv odluke nacionalnog suda prema nacionalnom pravu nema pravnog lijeka, potonji je, u smislu članka 267. trećeg stavka UFEU-a, načelno dužan uputiti prethodno pitanje Sudu ako se u predmetu koji je pred njim u tijeku pojavi pitanje koje se odnosi na tumačenje prava Unije ili valjanost akta sekundarnog prava (vidjeti u tom smislu presude od 6. listopada 1982., Cilfit, 283/81, EU:C:1982:335, t. 11., od 4. studenoga 1997., Parfums Christian Dior, C-337/95, EU:C:1997:517, t. 26., od 18. srpnja 2013., Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12, EU:C:2013:489, t. 26. i od 24. ožujka 2026., Remling, C-767/23, EU:C:2026:243, t. 20.).

97 Slijedom toga, takav nacionalni sud može biti oslobođen te obveze samo ako se nalazi u jednoj od triju situacija koje je Sud predvidio u presudi od 6. listopada 1982., Cilfit (283/81, EU:C:1982:335, t. 21.), drugim riječima, ako pitanje prava Unije koje se pred njim ističe nije relevantno, ako je Sud već tumačio predmetnu odredbu prava Unije ili ako je pravilno tumačenje prava Unije toliko očito da ne ostavlja mjesta nikakvoj razumnoj sumnji.

98 Kao što je to navedeno u točki 57. ove presude, nacionalni sudovi, *a fortiori* oni protiv čijih odluka nema pravnog lijeka, i Sud su pozvani, u okviru pravosudne suradnje uspostavljene člankom 267. UFEU-a, koja podrazumijeva zajedničku odgovornost, i u skladu sa svojim nadležnostima, izravno i uzajamno pridonijeti donošenju odluke radi osiguranja ujednačene primjene prava Unije u svim državama članicama.

99 Međutim, ta odgovornost, zajedno s načelnom obvezom sudova protiv čijih odluka nema pravnog lijeka da Sudu upute zahtjev za prethodnu odluku, podrazumijeva da, kada smatra da odgovor na pitanje prava Unije koje je pred njim istaknuto proizlazi iz sudske prakse Suda, takav nacionalni sud raspolaže samo ograničenom marginom prosudbe koja se ograničava na alternativu da slijedi tumačenje koje je Sud prethodno iznio ili da Sudu uputi zahtjev za prethodnu odluku kako bi zatražio dodatna pojašnjenja ili predložio promjenu sudske prakse.

100 Naime, osim ako se dovede u pitanje obveznost presuda u prethodnom postupku za nacionalne sudove u pogledu tumačenja odredaba prava Unije na koje se odnose (vidjeti u tom smislu presude od 3. veljače 1977., Benedetti, 52/76, EU:C:1977:16, t. 26., od 11. lipnja 1987., X, 14/86, EU:C:1987:275, t. 12. i od 22. veljače 2022., RS (Učinak presuda Ustavnog suda), C-430/21, EU:C:2022:99, t. 74.) i logika pravosudne suradnje svojstvena prethodnom postupku, nacionalni sud ne može, a da pritom Sudu ne uputi zahtjev za prethodnu odluku, na svoju inicijativu odbaciti tumačenje odredbe prava Unije koja se primjenjuje na spor koji se vodi pred tim nacionalnim sudom koje je Sud prethodno dao.

101 U okolnostima poput onih u glavnom postupku, u kojima je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) tumačio pojam „prijenos poduzeća ili pogona” odstupajući od metodologije utvrđene u relevantnoj sudskoj praksi Suda u tom području, odluka koju je taj nacionalni sud jednostrano donio stoga ima znatan utjecaj na ocjenu postojanja dovoljno ozbiljne povrede prava Unije.

Ispričivost ili neispričivost povrede prava Unije koju je počinio Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud)

102 Kao treće i posljednje, kao što je to navedeno u točki 52. ove presude, Sud je u točki 55. presude od 30. rujna 2003., Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513) naveo da je ispričivost ili neispričivost eventualne pogreške koja se tiče prava jedan od relevantnih elemenata koji obilježavaju situaciju podnesenu nacionalnom sudu koji treba odlučiti o zahtjevu za naknadu štete, kako bi se ocijenilo postojanje dovoljno ozbiljne povrede prava Unije.

103 U ovom slučaju, kao što je to istaknuto u točki 88. ove presude, presuda od 25. veljače 2009. temeljila se na pretpostavci prema kojoj je utvrđenje prijenosa poduzeća ili pogona u smislu direktiva 77/187 i 2001/23 uvjetovano time da preneseni subjekt zadrži svoju organizacijsku autonomiju u subjektu koji ga je apsorbirao.

104 Međutim, valja utvrditi da Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) u to vrijeme nije mogao ne znati da je upravo usklađenost takve pretpostavke s pojmom „prijenos poduzeća ili pogona” u smislu tih direktiva bila predmet prethodnog postupka pred Sudom, u kojem je mišljenje nezavisnog odvjetnika P. Mengozzija u predmetu Klarenberg (C-466/07, EU:C:2008:614) izneseno 6. studenoga 2008.

105 U tom pogledu valja podsjetiti na to da, kada rješenje spora koji je u tijeku pred nacionalnim sudom ovisi o tumačenju prava Unije koje je predmet istodobnog prethodnog postupka pred Sudom koji se odnosi na iste aspekte tog prava, iz obveze lojalne suradnje utvrđene u članku 4. stavku 3. prvom podstavku UEU-a proizlazi da bi nacionalni sud trebao, kako bi izbjegao donošenje odluke koja je, ovisno o slučaju, protivna odluci Suda, poduzeti potrebne korake kako bi osigurao da uzme u obzir presudu donesenu u tom prethodnom postupku, u kojoj je mišljenje nezavisnog odvjetnika Suda bilo dostupno nekoliko mjeseci prije donošenja te presude.

106 Iz toga slijedi da su u ovom slučaju okolnosti navedene u točki 104. ove presude trebale privući pozornost Supremo Tribunala de Justiça (Vrhovni sud) na opasnost da će Sud u biti odbiti pretpostavku navedenu u točki 103. ove presude. One stoga mogu smanjiti vjerojatnost da se pogrešno tumačenje prava Unije koje je taj sud počinio u navedenoj presudi može smatrati ispričivim.

Zaključak o prvim trima pitanjima

107 Sud koji je uputio zahtjev dužan je, uzimajući u obzir ocjene sadržane u točkama 65. do 106. ove presude, na temelju analize svih elemenata koji obilježavaju situaciju o kojoj odlučuje, u smislu točaka 54. i 55. presude od 30. rujna 2003., Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513), utvrditi je li Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) u svojoj presudi od 25. veljače 2009. dovoljno ozbiljno povrijedio pravo Unije.

108 Na sudu koji je uputio zahtjev bit će i da provjeri, kako se čini da proizlazi iz spisa podnesenog Sudu, postoji li izravna uzročna veza između povrede članka 1. stavka 1. Direktive 77/187 i ukupne ili djelomične štete koju su pretrpjeli tužitelji iz glavnog postupka zbog postupka kolektivnog otkazivanja (vidjeti u tom smislu presude od 25. studenoga 2010., Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, t. 59. i od 4. listopada 2018., Kantarev, C-571/16, EU:C:2018:807, t. 116.).

109 S obzirom na prethodna razmatranja, na prvo, drugo i treće pitanje valja odgovoriti da utvrđenju da je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) u svojoj presudi od 25. veljače 2009. dovoljno ozbiljno povrijedio članak 1. stavak 1. Direktive 77/187 doprinose, kao prvo, okolnost da ta presuda sadržava niz pogrešaka u tumačenju prava Unije, ocijenjenih s obzirom na sudsku praksu Suda čije se uzimanje u obzir tog suda moglo razumno očekivati prilikom donošenja te presude, kao drugo, okolnost da je ta presuda od 25. veljače 2009. donesena protivno obvezi upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku koju taj sud ima na temelju članka 267. trećeg stavka UFEU-a i, kao treće, okolnost da Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) nije mogao ne znati da je upravo usklađenost metodološkog pristupa iz navedene presude s pravom Unije bila predmet zahtjeva za prethodnu odluku koji je u tijeku pred Sudom.

Četvrto pitanje

110 Svojim četvrtim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti želi doznati treba li članak 3. stavak 1. Direktive 77/187 i članak 3. stavak 1. Direktive 2001/23 tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis kojim se predviđa da je zaposlenikovo primanje zakonske naknade zbog kolektivnog otkazivanja jednako njegovu prihvaćanju otkaza, tako da gubi mogućnost osporavanja tog otkaza i zahtijevanja zadržavanja svojih prava na temelju tih direktiva.

111 U tom pogledu dovoljno je utvrditi da je zaštita koju direktive 77/187 i 2001/23 nastoje osigurati zaposlenicima na koje se odnosi prijenos poduzeća ili pogona pitanje javnog poretka i prema tome izuzeta iz raspolaganja stranaka ugovora o radu. Stoga pravila tih direktiva, osobito ona koja se odnose na zaštitu zaposlenika od otkaza zbog prijenosa, treba smatrati prisilnima, tako da od njih nije moguće odstupiti na način koji je nepovoljan za zaposlenike. Iz toga slijedi da se dotični zaposlenici ne mogu odreći prava koja su im dodijeljena navedenim direktivama i da smanjenje tih prava nije dopušteno, čak ni uz njihov pristanak (presuda od 10. veljače 1988., Foreningen af Arbejdsledere i Danmark, 324/86, EU:C:1988:72, t. 14. i 15.).

112 Stoga na četvrto pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. stavak 1. Direktive 77/187 i članak 3. stavak 1. Direktive 2001/23 treba tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis kojim se predviđa da je zaposlenikovo primanje zakonske naknade zbog kolektivnog otkazivanja jednako njegovu prihvaćanju otkaza, tako da gubi mogućnost osporavanja tog otkaza i zahtijevanja zadržavanja svojih prava na temelju tih direktiva.

Troškovi

113 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

1. **Utvrđenju da je Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud, Portugal) u svojoj presudi od 25. veljače 2009. dovoljno ozbiljno povrijedio članak 1. stavak 1. Direktive Vijeća 77/187/EEZ od 14. veljače 1977. o usklađivanju prava država članica o zaštiti prava zaposlenika u slučaju prijenosa poduzeća, pogona ili dijelova pogona, doprinose, kao prvo, okolnost da ta presuda sadržava niz pogrešaka u tumačenju prava Unije, ocijenjenih s obzirom na sudsku praksu Suda čije se uzimanje u obzir tog suda moglo razumno očekivati prilikom donošenja te presude, kao drugo, okolnost da je ta presuda od 25. veljače 2009. donesena protivno obvezi upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku koju taj sud ima na temelju članka 267. trećeg stavka UFEU-a i, kao treće, okolnost da Supremo Tribunal de Justiça (Vrhovni sud) nije mogao ne znati da je upravo usklađenost metodološkog pristupa iz navedene presude s pravom Unije bila predmet zahtjeva za prethodnu odluku koji je u tijeku pred Sudom.**

2. **Članak 3. stavak 1. Direktive 77/187 i članak 3. stavak 1. Direktive Vijeća 2001/23/EZ od 12. ožujka 2001. o usklađivanju zakonodavstava država članica u odnosu na zaštitu prava zaposlenika kod prijenosa poduzeća, pogona ili dijelova poduzeća ili pogona**

   treba tumačiti na način da im se:

   protivi nacionalni propis kojim se predviđa da je zaposlenikovo primanje zakonske naknade zbog kolektivnog otkazivanja jednako njegovu prihvaćanju otkaza, tako da gubi mogućnost osporavanja tog otkaza i zahtijevanja zadržavanja svojih prava na temelju tih direktiva.

Potpisi